

Helse- og omsorgsdepartementet
Postboks 8011 Dep
0030 OSLO

Deres referanse
201203841-/hrj

Vår referanse (bes oppgitt ved svar)
12/00948-2/EOL

Dato
3. januar 2013

Høringsuttalelse - Bruk av varslings- og lokaliseringsteknologi i helse- og omsorgstjenesten og oppheving av avviklingsloven

Datatilsynet viser til Helse- og omsorgsdepartementets høringsbrev av 3. oktober 2012. Datatilsynet vil komme med følgende høringsuttalelse:

Innledningsvis vil vi nevne at Datatilsynet er av den oppfatning at prosessen frem til det foreliggende lovforslaget har vært ryddig og grundig, og at vi har inntrykk av at mange aktører med meninger om velferdsteknologi er blitt hørt underveis.

Noen bemerkninger har vi likevel til høringsnotatet og den foreslåtte lovteksten.

Formålsbestemthet

Under overskriften ”varslings- og lokaliseringsteknologi” på side 5 i høringsnotatet skriver departementet at *”ulike former for teknologi kan fungere som støtte både til brukere og pasienter, pårørende og ansatte i helse- og omsorgstjenesten. Teknologien kan også bidra til å utnytte ressursene bedre i møte med fremtidens omsorgsutfordringer”*.

Datatilsynet er kjent med at det underveis i utredningen av behovet for en hjemmel for bruk av varslings- og lokaliseringsteknologi har vært tatt til orde for at teknologien må kunne tas i bruk til både effektiviseringsformål og diagnostiseringsformål i tillegg til bruk for å lokalisere pasient/bruker når dette er nødvendig for å hindre skade. Eksempler på ønsket bruk som har vært nevnt er at hjemmetjenesten skal kunne sjekke om pasient/bruker er hjemme før de sender ut hjemmehjelp – dette for å unngå å kjøre bomtur. Bruk for å følge med på bevegelsesmønster eller observasjon av kjøleskap for å følge med på matinntak er også nevnt i Helsedirektoratets fagrapport, som departementet viser til på side 8.

Datatilsynet vil understreke viktigheten av at hjemmelsgrunnlaget for bruk av varslings- og lokaliseringsteknologi ikke gir rom for formålsutglidning. Underveis i utredningsarbeidet har det hele tiden vært fokus på at teknologien skal kunne tas i bruk for å gi brukeren bevegelsesfrihet og en verdig tilværelse. Dersom også andre hensyn skal være avgjørende for bruken av denne type teknologi mener vi at dette må debatteres åpent før lovforslaget blir fremmet.

Med mindre det kommer klare føringer i forarbeidene på at varslings- og lokaliseringsteknologi kan tas i bruk av hensyn til også økonomi, diagnostisering, helseovervåking eller forskning mener vi at forslaget ikke kan åpne for dette.

Som departementet selv er inne på i høringsnotatet, er det dessuten slik at den foreslåtte lovbestemmelsen representerer en innskrenking av grunnleggende menneskerettigheter, jfr. EMK art. 8. I en vurdering av forholdsmessigheten mellom inngrepet overfor borger og viktigheten av å ivareta de hensyn som begrunner inngrepet vil økonomiske og praktiske hensyn ikke veie tungt. Datatilsynet regner med at departementet i sitt videre arbeid presiserer formålet med bestemmelsen slik at det ikke kan være noen tvil om at det er pasientens/brukerens interesse og behov som alene skal være utslagsgivende for vedtak om bruk av varslings- og lokaliseringsteknologi.

Innebygget personvern

Det er positivt at personvern er viet et eget punkt i departementets høringsnotat. Her fremkommer flere gode personvernverdinger, som f.eks:

- At hensikten med bruk av varslings- og lokaliseringsteknologi ikke er å lagre opplysningene over tid, men å lokalisere brukeren.
- At det ikke er nødvendig å lagre lokasjonsdata utover den tid det tar å lokalisere brukeren.
- Understreking av behovet for gode tekniske løsninger for å unngå lagring av overskuddsinformasjon.

Disse gode intensjonene står imidlertid i kontrast til beskrivelsen av de tekniske løsningene som foreligger allerede i dag, og mulighetene fremover¹. Dagens tilgjengelige teknologi har mange mulige bruksområder, og den lagrer betydelige mengder lokasjonsdata og overskuddsinformasjon. Erfaringsmessig har utviklermiljøene mest fokus på å maksimere funksjonaliteten, og dermed lite fokus på innebygde begrensninger. Dette stiller derfor strenge krav til bestillere av velferdsteknologi. De må vite hva de skal bestille og være særlig bevisste på å begrense funksjonalitet som er inngripende for privatlivet.

Datatilsynet mener at det bør gjøres enkelt for de som skal bestille velferdsteknologi å vite hvilke krav som skal stilles. Det er derfor viktig at både leverandører av teknologien, og de som skal bestille den, på en tydelig måte blir gjort kjent med hvordan produktene må fungere for å ivareta personvernet på en god måte. Datatilsynet mener at vurderingene knyttet til personvern i kapittel 5 fremstår som noe løsrevet fra resten av høringsnotatet, og at disse vurderingene med fordel kunne vært tatt inn i del 6 som konkrete føringer på hva som er innebygget personvern og som selvstendige krav til at innebygget personvern er en del av bestillingen av varslings- og lokaliseringsteknologi.

¹ Om varslings- og lokaliseringsteknologi pkt 2.1

Datatilsynet mener at lovteksten med fordel kunne inneholde en presisering av at teknologien som tas i bruk kun skal lagre personopplysninger i den grad det er nødvendig og relevant for formålet, og at overskuddsinformasjon skal slettes.

Karakteristikken av de personopplysningene som lagres

Departementet konkluderer på side 16 med at opplysningene som lagres i forbindelse med bruk av varslings- og lokaliseringsteknologi ikke vil være sensitive. Dette begrunnes med at opplysningene rent faktisk bare er opplysninger om geografisk posisjon.

Datatilsynet er enig i at opplysningene skiller seg fra helseopplysninger som regulert i helseregisterloven, da det primært ikke er opplysninger som er nødvendige å journalføre for å dokumentere gitt helsehjelp. Vi er imidlertid ikke enige i at de aktuelle opplysningene ikke er, eller kan være sensitive. Opplysninger om helseforhold er sensitive, jf. personopplysningsloven § 8 c. Begrepet helseforhold er videre enn begrepet helseopplysninger i helseregisterloven. Begrepet ”helseforhold” omfatter opplysninger om en persons tidligere, nåværende og fremtidige fysiske eller psykiske tilstand. Også opplysninger om sosiale forhold kan falle inn under begrepet².

Når det er fattet enkeltvedtak om bruk av varslings- og lokaliseringsteknologi overfor en person vet man for det første at vedkommende er myndig, men ikke samtykkekompetent. Ut i fra et slikt vedtak kan det også utledes at dette en person som har krav på kommunale helse- og omsorgstjenester. Samlet sett mener Datatilsynet at dette kan være opplysninger om helseforhold som følgelig er sensitive i henhold til personopplysningsloven.

Dette utgjør en forskjell ved at det da ikke tilstrekkelig å ha hjemmel for behandlingen i personopplysningsloven § 8, men det skal også finnes hjemmel i § 9. En annen viktig forskjell er hva som kreves av informasjonssikkerhetstiltak for å tilfredsstillere kravene i personopplysningsloven § 13 og tilhørende forskrift kapittel 2. Det kreves generelt sett et høyere sikkerhetsnivå ved behandling av sensitive personopplysninger enn ved behandling av ikke-sensitive personopplysninger.

Virkeområde

Helse- og omsorgsdepartementet legger i sitt forslag vekt på at lovteksten skal være teknologinøytral for å ta høyde for fremtidig teknologi. Datatilsynet er enig i at lovteksten i størst mulig grad bør være teknologinøytral, men det bør likevel komme tydelig frem at ulike teknologier kan representere ulike grader av integritetskrenkelse.

Som eksempel på teknologinøytralitet nevner departementet at lovforslaget ikke utelukker bruk av lyd og bilde. Som medium representerer bilde i kombinasjon med lyd en av de mest inngripende overvåkingsmetoder vi har i dag.

Som nevnt ovenfor har det i prosessen mot det foreliggende lovforslaget hele tiden vært minst mulig inngripende teknologi som har vært tema, og eksemplene som har vært gitt for å

² Ot. prp. nr. 92 (1998-1999) s. 104

illustrere behovet for teknologien har vært den eldre, spreke, men demente hjemmeboer som ønsker gå sine turer, men som ikke ønsker å ha med turfølge.

Bruk av lyd og bilde har så vidt oss bekjent ikke vært nevnt i underveis i diskusjonen om varslings- og lokaliseringsteknologi. Vi savner også eksempler på i hvilke tilfeller det vil være aktuelt å ta i bruk overvåking med lyd og bilde. Dersom dette kun er et uttrykk for et ønske om ikke å hindre den teknologiske utviklingen på området, så mener vi at dette er malplassert i denne sammenhengen. Vi må igjen minne om at den foreslåtte bestemmelsen er en innsnevring av grunnleggende menneskerettigheter, og at vi da bør forholde oss til det behovet som er dokumentert gjennom forskning og klart uttrykt av interesseorganisasjoner.

Lovutkastets ordlyd

Departementet foreslår som vilkår for å vedta bruk av varslings- og lokaliseringsteknologi at tiltaket skal "hindre eller redusere risiko for skade". Etter Datatilsynets mening utgjør ordbruken "eller redusere" en for vid adgang til å ta i bruk varslings- og lokaliseringsteknologi. Etter ordlyden forutsettes det at det foreligger en risiko, og da bør det kreves at tiltaket er egnet til å hindre at denne risikoen manifesterer seg.

Oppsummering

- Nødvendig å tydeliggjøre at formålet med bruk av varslings- og lokaliseringsteknologi er å sikre brukeren bevegelsesfrihet og en verdig tilværelse.
- Gi et tydelig signal til bestillere og utviklere av velferdsteknologi om at lagring av personopplysninger skal begrenses til det som er nødvendig og relevant for formålet.
- Gi et tydelig signal om at teknologien som tas i bruk skal være minst mulig inngripende overfor brukeren.

Med vennlig hilsen

Bjørn Erik Thon
direktør

Eirin Oda Lauvset
seniorrådgiver

Kopi: Fornyings-, administrasjons- og kirke departementet,
v/Statsforvaltningsavdelingen,
Pb 8004 Dep, 0030 Oslo